

FRAZEOLÓGIA V DIDAKTIKE VYUČOVANIA SLOVENSKEHO JAZYKA

THE PHRASEOLOGY IN SLOVAK LANGUAGE DIDACTICS

Mária Matiová

Katedra slovenského jazyka, Filozofická fakulta, UKF v Nitre

slovenský jazyk a literatúra, 3. rok štúdia, interná forma štúdia

maria.matiova89@gmail.com

Školiteľ: **prof. PhDr. Juraj Glovňa, CSc. (jglovna@ukf.sk)**

Kľúčové slová

frazeológia, paremiológia, jazyková kompetencia, komunikačná kompetencia, didaktika slovenského jazyka, didaktická pomôcka

Key words

phraseology, paremiology, language competence, communication competence, Slovak language didactics, teaching aid

Frazeologický fond je vzácnou kultúrnou a duchovnou pokladnicou každého národa. Je žriedlom, z ktorého každodenne čerpáme životné skúsenosti, znalosti a hodnoty našich predkov a zároveň obohacujeme a oživujeme našu komunikáciu. Keďže je imanentnou súčasťou jazykového vyjadrovania, na základe úrovne jeho ovládania často evaluujeme stupeň znalosti nielen materinského, ale aj cudzieho jazyka.

Efektívne vyučovanie frazeológie (v rámci nej aj paremiológie) preto zohráva veľmi významnú úlohu aj pri výučbe cudzích jazykov. Jej znalosť determinuje nadobudnutie nielen jazykovej, ale aj komunikačnej kompetencie. Didaktike vyučovania frazeológie sa venuje aj univerzitný profesor Juraj Glovňa (dlhoročný pedagogický pracovník na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre), autor učebnice *Frazeológia* a spoluautor nadväzujúcej príručky *Slovensko-maďarský slovník s cvičeniami z frazeológie* (kniha vyšla v spoluautorstve s Máriou Alabánovou, didaktičkou a metodičkou slovenského jazyka na školách v Slovenskej republike s vyučovacím jazykom maďarským).

Publikácie vydala v roku 2015 Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre v rámci projektu *Nitriansky model skvalitnenia vyučovania slovenského jazyka a literatúry na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín metódou vyučovania cudzích jazykov (s dôrazom na školy s vyučovacím jazykom maďarským)*.

Východiskom skoncipovania *Frazeológie* sú elementárne postuláty kognitívnej lingvistiky, ktoré osvetľujú spôsob mentálneho osvojovania si frazém od najskorších etáp života. Juraj Glovňa, čerpajúc z týchto empirických hypotéz, približuje frazeologické jednotky ako znakové fenomény v harmónii formálnej a sémantickej (obraznej) stránky. Zároveň zdôrazňuje diferencie medzi získavaním frazeologickej pokladnice v materinskom a v cudzom jazyku, pri ktorého výučbe môžeme študentom a študentkám na báze analytického didaktického prístupu (opierajúc sa o znalosť materinského jazyka) efektívne osvetliť podstatu frazeologických jednotiek a ich uplatnenie v textoch.

Primárnym cieľom publikácie je zvýšiť kompetenciu pri osvojení a učení sa frazeologického a paremiologického fondu slovenského jazyka, t. j. jazykových prostriedkov, ktoré do rečovej komunikácie vnášajú obraznosť, expresívnosť a evalváciu. Ústredným zámerom autora bolo vytvoriť prehľad teoretických základov frazeológie a paremiológie. V komparácii s inými príručkami podobného charakteru je veľkým prínosom učebnice *Frazeológia* frekventovaná exemplifikácia. Teoretické poznatky sú podložené množstvom ilustratívnych príkladov zo živého slovenského jazyka spolu s ich archisémami.

Úvodné kapitoly čitateľovi približujú elementárne teoretické postuláty. Podávajú zrozumiteľný výklad predmetu frazeológie, jej vymedzenie v užšom i v širšom zmysle. Pohľad

na frazému ako znakovú jednotku je bázou kapitol, ktoré ju osvetľujú zo sémantického a formálneho aspektu. Charakteristika frazémy zo sémantického hľadiska implikuje výklad kritéria idiomatičnosti, paradigmatických vzťahov v sémantickej rovine frazémy, jej špecifických sémantických štruktúr, ako aj sémantickej stránky parémií. Pozornosti autora neuniklo ani postavenie frazeologizmov v texte či ich priblíženie nielen v relácii k zobrazovanej skutočnosti, ale aj vo vzťahu ku komunikantom.

Ako sme už uviedli, teoretické poznatky sú v učebnici podložené bohatstvom ilustratívnych príkladov, zvyšujúcich zrozumiteľnosť a názornosť didaktického materiálu.

Koncepcia učebnice je v súlade s požiadavkami, ktoré Juraj Glovňa kladie na efektívnu výučbu frazeológie pre cudzincov – koncentruje sa na fakt idiomatičnosti, zdôrazňovanie formálnej a sémantickej stránky znakovkej jednotky (frazémy) ako celku. Zrozumiteľnosť a názornosť knihy zároveň zvyšuje frekventované osvetľovanie historických súvislostí, ktoré boli motivačným impulzom vzniku jednotlivých jazykových jednotiek. Výklad pôvodu frazém je obohacujúci nielen pre študentstvo, ktoré sa učí slovenčinu ako cudzí jazyk (t. j. musí získať súbor vedomostí o frazeologickej jednotke v priebehu učenia), ale aj pre používateľov so slovenským materinským jazykom. Tí ustáleným obrazným jednotkám rozumejú, aktívne ich používajú, avšak v mnohých prípadoch nepoznajú primárnu motiváciu ich vzniku.

Vzhľadom na odborný, ale zároveň živý a zrozumiteľný spôsob skoncipovania je učebnica efektívnou didaktickou pomôckou pri vyučovaní frazeológie – obľúbenej lingvistickej disciplíny v rámci štúdia slovakistiky. Na teoretické postuláty, ktoré sú v publikácii implikované, nadväzuje praktická príručka *Slovensko-maďarský frazeologický slovník s cvičeniami z frazeológie*.

Jeho úvodná časť obsahuje frazeologický slovník, ktorý v spolupráci s Jurajom Glovňom (autor slovenskej časti) skoncipovala Mária Alabánová (autorka súboru maďarských ekvivalentov). Lexikografická práca metodologicky čerpá zo slovníka *Slovakische, russische und deutsche Phraseologismen. Ein Handbuch für Studierende* (autori: J. Glovňa, J. Lindner, U. Obst, 2007), určeného študentom a stu-

dentkám slovenského jazyka ako cudzieho jazyka na slavistických inštitútoch v Nemecku. Bázou jej zostavenia je frekvenčný princíp, o ktorý sa autori opierali (čerpajúc z dlhoročných skúseností z vyučovania cudzích jazykov) pri výbere súboru hesiel zo svojho materinského jazyka.

Vzhľadom na výrazné diferencie medzi slovenským a maďarským jazykom, t. j. medzi jazykmi, ktoré sa líšia nielen genealogicky, ale aj typologicky, je veľkým prínosom slovenskej časti slovníka uvádzanie odlišných gramatických kategórií. Diferencované gramatické tvary, ktoré sú imanentnou súčasťou hesiel, uľahčujú a zefektívňujú učenie slovenčiny ako cudzieho jazyka. Juraj Glovňa sa v tomto smere koncentruje na problematiku aspektu a rodovosti v slovenčine (pri slovesách uvádza vid: *ohrňať/ohrnúť nad niečím/niekým nos/nosom* – s. 29, pri osobných a prívlastňovacích zámenách kongruenciu: *mohol/mohla by si všetkých päť prstov obližať* – s. 34 atď.).

Teoretickým a metodologickým východiskom druhej časti praktickej príručky (autor Juraj Glovňa), obsahujúcej cvičenia z frazeológie, je koncepcia učebnice *Frazeológia*, zdôrazňujúca prepojenie formálnej (syntakticky členenej) stránky frazémy s jej sémanticky štruktúrovaným obrazným významom. Jednotlivé cvičenia študentom umožňujú prakticky aplikovať teoretické postuláty, ktoré sú implikované v učebnici, a zároveň si aktívne osvojiť nielen sémantickú stránku a výrazové charakteristiky slovenského frazeologického bohatstva, ale dotknúť sa aj štylistickej evalvácie a pragmatickej dimenzie jednotlivých frazém.

Didakticky nesmierne prínosnou časťou publikácie je aj tretia kapitola (autor Juraj Glovňa), ktorá odhaľuje nielen správne riešenie predchádzajúcich úloh, ale aj relevantné archisémy, uľahčujúce proces získavania slovenského frazeologického fondu. Knižnú publikáciu uzatvára Mária Alabánová súhrnom frazeologických jednotiek, zoradených podľa tematického kľúča, ktoré si majú žiaci a žiačky základnej školy postupne osvojiť podľa daných ročníkov (od V. do VIII. ročníka základnej školy).

Učebnica *Frazeológia* a príručka *Slovensko-maďarský frazeologický slovník s cvičeniami z frazeológie* sú nesmierne prínosnými didak-

tickými pomôckami, ktoré v didaktike vyučovania slovenského jazyka ako cudzieho jazyka doposiaľ chýbali. Zatiaľ čo *Frazeológia* prináša teoretické postuláty (opreté o nesmierne bohatstvo ilustratívneho jazykového materiálu), slovník s cvičeniami (kompatibilný s učebnicou) umožňuje aktívne získavať frazeologické bohatstvo, tvoriace imanentnú súčasť slovenčiny ako štátneho jazyka.

Publikácie sú určené nielen študentstvu slovenského jazyka a literatúry na Univerzite Konštantína Filozofa, kde sa slovenčina vyučuje, ale najmä študentom a študentkám, ktorí budú slovenský jazyk vyučovať ako štátny jazyk na školách s iným vyučovacím jazykom. Vzhľadom na výber jazykových prostriedkov, metodologické spracovanie a bohatstvo jazykového materiálu zo živého slovenského jazyka sú príručky prínosné nielen pre akademickú obec, ale aj pre každého čitateľa, ktorý chce preniknúť do hĺbky poznania slovenského jazyka.

Literatúra

GLOVŇA, Juraj. 2015. *Frazeológia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2015. 104 s. ISBN 978-80-558-0777-5

ALABÁNOVÁ, Mária – GLOVŇA, Juraj. 2015. *Slovensko-maďarský frazeologický slovník s cvičebnicou z frazeológie*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2015. 142 s. ISBN 978-80-558-0816-1

O autorke

Autorka pôsobí ako odborná asistentka na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Vede seminárne cvičenia z úvodu do štúdia jazykov, lexikológie, frazeológie, štylistiky slovenského jazyka, dynamiky súčasnej slovenčiny, ortografie a rétoriky. V bádateľskej činnosti sa koncentruje na kognitívno-lingvistický výskum obrazných prostriedkov a jazykového obrazu sveta, ako aj na výskum mediálnej komunikácie.

Mgr. Mária Matiová, PhD., Katedra slovenského jazyka FF UKF v Nitre, Štefánikova 67, 949 74 Nitra